

Taalleren is zoveel meer dan taalleren alleen

Interview met José Ponce de León Garcia

Trees De Muynck

Via zijn Vlaamse echtgenote leerde ik in de zomer van 2001 José Ponce de León Garcia kennen. Hij is Mexicaan, socioloog en 46 jaar oud. Tijdens onze ontmoetingen kwam het gesprek vaak terug op het taalleerproces dat José sinds zijn vertrek uit Mexico doorliep. Reden om met José de draad daarover terug op te nemen, in het kader van een opdracht voor de lerarenopleiding NT2 die ik volgde aan de Universiteit Antwerpen. Het gesprek verliep hoofdzakelijk in het Spaans, met af en toe wat Nederlands ertussen.

EEN STAP ACHTERUIT, TWEE STAPPEN VOORUIT

José leerde zijn Vlaamse vrouw in Mexico kennen, die daar tijdelijk in een ontwikkelingsproject werkte. Zelf was hij onderdirecteur van een evaluatiecentrum voor het hoger onderwijs. Zijn baan werd niet echt goed betaald en de toekomst ervan was onzeker: misschien bood België meer mogelijkheden. De reden om naar België te komen, was eerder psychologisch: als hij en zijn vrouw de stap niet waagden, zouden ze

met de twijfel blijven zitten van 'hadden we het toch maar gedaan'. Ze wisten dat ze het in de eerste periode niet makkelijk zouden hebben, maar misschien moesten ze een stap achteruit zetten, om daarna twee stappen vooruit te gaan.

VERLIES VAN EEN DEEL VAN JE PERSOONLIJKHEID

Bij hun aankomst kwamen zijn kennis van het Engels, zijn studieniveau en het feit dat hij wat spaargeld had en dus geen eco-

nomische angst kende, goed van pas. Met de steun van zijn Vlaamse echtgenote kon hij een eerste evenwicht vinden. Ook cultuureel (althans in beperkte zin) verliep de aanpassing vrij makkelijk: het eten viel mee en de zeden en gewoontes zijn niet erg verschillend.

Psychologisch liep het wat moeilijker: de mensen zijn hier afstandelijker dan in Mexico. Verder had José niet gedacht dat de taal zo'n belangrijke rol zou spelen bij de integratie. Het leren van de taal verliep niet zo vlot als hij gehoopt had. Hij drukt het heel sterk uit: *"Taal is zo'n belangrijk element, dat ik een groot deel van mijn persoonlijkheid kwijt ben. Zonder taal kan ik niet communiceren. Ik word onzeker, krijg een gevoel van minderwaardigheid."* Samen met de leeftijd vormt taal voor hem ook nog de belangrijkste struikelblok om werk te vinden.

ONVERWACHTE VERDEDIGING VAN AANDACHT VOOR GRAMMATICA

Voor José naar België kwam, volgde hij een cursus Nederlands van 6 maanden in Mexico, aangeboden door de ambassade van België. De Nederlandstalige lesgeefster gaf de cursus in het Spaans zodat de aandacht niet in de eerste plaats naar het ver-

Een onevenwicht in de kennis van de taal creëert een onevenwicht in de relatie.

staan van het Nederlands ging. Ze werkte met de methode *Help* en het bekende Spaanse hulpboekje. Het doel van de cursus bestond erin de cursisten hun plan te leren trekken, b.v. de weg vragen naar een hotel, en er

was een stevige dosis grammatica. José blijft ervan overtuigd dat ze de onontbeerlijke basis vormde voor zijn verdere leren.

SUPERINTENSIEVE CURSUS: VERSTAAN ZOU MOEILIJK BLIJVEN

José en zijn vrouw kwamen in juni '99 in België aan. Na een intake kon hij aan de Universiteit Antwerpen (UFSIA) meteen deelnemen aan de 'superintensieve cursus'. De cursus liep van 5 tot 29 juli en bedroeg 90 uren. De aanpak was erg verschillend: de cursus werd in het Nederlands gegeven. Om alles duidelijk te maken, werkte de leerkracht met heel veel visuele ondersteuning: ze acteerde veel. Uit zijn verhaal maak ik op dat er communicatief-functioneel werd gewerkt. Hij haalde zeer goede resultaten, zeker voor leesvaardigheid. Met luistervaardigheid ging het niet goed: 'verstaan' zou moeilijk blijven. De grammatica kende hij van zijn cursus in Mexico.

Alhoewel José zeer positief is over de cursus, zou hij hem aan niemand aanraden zonder voorkennis: hij is zo intensief dat je de tred niet kan bijhouden. Het ene thema volgde het andere op en je kreeg de tijd niet om het geleerde in je op te nemen. Als je bij het laatste thema aankwam, was je de leerstof van het eerste al vergeten. Hij is ervan overtuigd dat hij de eindstreep niet gehaald zou hebben, als hij geen grammatische voorkennis had gehad. Veel studiegenoten, die dit niet hadden, slaagden niet.

BUITEN DE TAAL

Na de cursus bleef José het gevoel hebben 'buiten de taal' te staan. Op mijn vraag waarom hij dan geen Nederlands sprak met zijn echtgenote, maakt hij duidelijk dat ze Spaans spraken om hun relatie niet in het gedrang te brengen. Zijn echtgenote is tolk Spaans en doet voor hem niet onder in zijn moedertaal. Een onevenwicht in de kennis van de taal creëert een onevenwicht in de relatie.

INTENSIEVE CURSUS OM DE SUPERINTENSIEVE TE VERWERKEN

Van 4 oktober tot 16 december '99 volgde José de 'intensieve cursus' van UFSIA: hij wilde verwerken wat hij in de 'superintensieve' had geleerd. Ze hadden zoveel woordenschat gekregen dat hij de tijd niet had om die onder de knie te krijgen. Door het feit dat hij hier nog niet lang was, kon hij niet, zoals vele andere cursisten, terugvallen op een lexicale voorkennis. Het examen haalde hij met de hakken over de sloot, behalve voor leesvaardigheid waar hij weer goed scoorde. En opnieuw beweert hij dat hij met zijn beperkte woordenschat maar stevige grammaticale basis nog beter af was dan klasgenoten die hier al langer waren en meer woorden kenden, maar de grammaticale basis misten.

EVEN OP ADEM KOMEN

Omwille van zijn resultaten durfde hij zich niet in te schrijven voor de vervolgcursus op UFSIA, vooral ook omdat de cursussen er niet goedkoop zijn. Hij besloot een tijdje te stoppen met les volgen: hij had het gevoel een limiet bereikt te hebben. Verder wilde hij tijd hebben om te verteren wat hij geleerd had en om te leven. Terugkijkend op die tijd stelt hij zich de vraag of de slechte resultaten en het afhaken niet samenvielen met, en beïnvloed werden door het feit dat hij op dat moment op het laagste punt aangekomen was van de curve die migranten tijdens het migratieproces doorlopen.

DE DRAAD WEER OPNEMEN

Halfweg januari 2000 wilde hij de draad opnieuw opnemen, maar kon eerst nergens terecht: er startten op dat moment geen nieuwe cursussen. Uiteindelijk kon hij zich toch op een school inschrijven en een derde

jaar binnenstappen waar de cursus al liep sinds 1 september 2000. Het viel niet mee: de meeste cursisten wilden vooral spreken, hijzelf zat met zijn nood aan receptieve training. José bleef op zijn honger zitten: hij luisterde naar videofragmenten die hij niet verstond, en op zijn verlangen naar grammaticale explicitering kon er te weinig worden ingegaan omdat zijn klasgenoten die behoefte niet hadden. Hij haalde goede cijfers, maar had het gevoel nog verder dan voorheen verwijderd te zijn van zijn doel. Tegelijkertijd volgde hij als vrije student het tweede jaar op een andere school. Daar gaf de cursus gaf hem wél voldoening, omdat ze een aanvulling vormde op de cursus die hij op UFSIA gevolgd had. De thema's kwamen terug en hij kon 'inoefenen' wat hij daar geleerd had: het 'verteerproces' kon verder gaan.

Op het ogenblik van het gesprek zit hij in het derde jaar op het Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs Sité (staat voor: Sociaal Intercultureel Toekomstgericht Emanciperen) in Antwerpen. Hij is tevreden: de leerkracht heeft een duidelijke leerlijn, werkt aan de vier vaardigheden, neemt bij cursisten de spreekangst weg en geeft evenveel aandacht aan grammatica als aan woordenschat. In de klas wordt hij beschouwd als een 'middelmatige student': niet de beste, en ook niet slecht. Voor zichzelf is hij echter nog steeds niet geslaagd: zolang zijn verstaan en spreken niet parallel lopen met het niveau van zijn intellectuele capaciteiten en behoeften, blijft hij ongelukkig.

***Zolang zijn
verstaan en
spreken niet
parallel lopen met
het niveau van zijn
intellectuele
capaciteiten en
behoeften, blijft hij
ongelukkig.***

CORRECTE TAAL: SLEUTEL TOT INTEGRATIE

José wil zijn gedachten en gevoelens 'correct' kunnen overbrengen en krompraten is zijn grootste angst. *"Als daar niet voldoende aandacht aan besteed wordt, blijf je krompraten en raak je nooit verder: mensen corrigeren je niet als ze je verstaan"*. Door zijn leeftijd heeft hij veel last met het verwerken van de woordenschat, terwijl hij grammatica kan assimileren, omdat dat inzicht biedt. Grammatica biedt hem meer zekerheid dan woordenschat en taalhandelingen. Als ik hem duidelijk maak waarom scholen kiezen voor een communicatief-functionele aanpak, zegt hij dat hij er theoretisch gezien ook voorstander van is. Bij de toepassing ervan heeft hij echter een aantal bedenkingen:

Ook voor José vormen de woorden de bouwstenen van de taal, maar hij noemt de grammatica niet het cement, maar de structuur.

- Het is een zeer goede methode voor kinderen, omdat zij de taal op een natuurlijke manier opnemen en verwerken. Bij oudere mensen lukt dat niet, omdat het geheugen niet meer zo goed werkt.
- De communicatief-functionele aanpak is geschikt voor het eerste en tweede jaar. Vanaf het derde jaar valt je gebouw ineen als je geen grammaticale onderbouw hebt. Ook voor José vormen de woorden de bouwstenen van de taal, maar hij noemt de grammatica niet het cement, maar de structuur. Is die structuur er niet, dan stuikt het gebouw in elkaar.

- De aanpak is niet geschikt voor een Spaanstalige die Nederlands wil leren, omdat het Nederlands een totaal andere structuur heeft dan het Spaans. Hij maakt zijn redenering duidelijk met de uitdrukking *'Ik weet het niet'*. In het Spaans weet je meteen dat het om een negatie gaat: *'Yo no lo se'*. In het Nederlands denk je eerst dat het om een positieve boodschap gaat: *'Ik weet het'*. Daarna pas komt de *'niet'*. Je kan het Nederlands niet verstaan zonder kennis van de structuren: je moet weten dat het begin van de zin je op een verkeerd been kan zetten. Voor andere talen dan het Nederlands is hij wel voorstander van de communicatief-functionele methode.

INTEGRATIE MOET IN DE SAMENLEVING PLAATSVINDEN, NIET IN DE KLAS

Wanneer ik de ondersteunende rol van grammatica benadruk en ook verwijs naar het feit dat een aantal cursisten geen grammaticaal referentiekader hebben, werpt José op dat hij niet akkoord gaat met het feit dat cursisten met een verschillende achtergrond en verschillende mogelijkheden en doelen in één groep worden geplaatst. Het argument dat deze manier van werken democratisch is, vindt hij vals. Cursisten moeten niet op elkaar afgestemd worden en integratie moet niet in de klas onder de cursisten gebeuren: ze moet in de maatschappij plaatsvinden. Hij verliest in de klas veel tijd omdat hij vaak moet oefenen met mensen van wie hij niets leert. Hij merkt schamper op dat hij beter het Nederlands verstaat van de immigranten dan van de Vlamingen: dat kan toch niet de bedoeling zijn.

TAALLEREN IS MEER DAN TAALLEREN

José is een geboren verteller/lesgever (hij werkt nu overigens als leraar Spaans), uiterst verbaal in zijn moedertaal en zijn hele existentie valt als het ware samen met 'het juist kunnen overbrengen van zijn ideeën, zich verbaal kunnen uiten, verstaan van wat anderen zeggen: kortom communicatie'. Na al zijn cursussen heeft hij nog steeds het gevoel dat hij dit niet kan. Lezen en schrijven lukken wel, want dan heeft hij tijd om na te denken. Maar spreken en verstaan lopen niet parallel met zijn intellectueel functioneren. Hij geeft toe dat hij bij het spreken geblokkeerd raakt door zijn angst om fouten te maken en oppert dat het feit dat hij zoveel problemen heeft met verstaan niet heel normaal lijkt.

Op een pijnlijke manier maakt hij duidelijk hoe hij volledig geblokkeerd is door de taal en hoe sterk taal in zijn leven en dat van andere migranten ingrijpt. Je bent voor alles

Op een pijnlijke manier maakt hij duidelijk hoe sterk taal in zijn leven en dat van andere migranten ingrijpt.

en nog wat afhankelijk van die taal: wil je een rijexamen doen, dan faal je omdat je Nederlands niet goed genoeg is; wil je lessen Spaans geven, dan word je niet beoordeeld op je kennis van het Spaans en didactische kwaliteiten, maar op je

Nederlands (hij moet een staatsexamen Nederlands afleggen om verder Spaans te kunnen geven). Je toekomst, je inkomen, je relaties hangen allemaal daarvan af. Daarom is een taal leren veel meer en moeilijker dan 'een taal leren': er komt zo'n sociale en psychologische druk bij te pas, dat het soms een groot monster lijkt dat je te lijf moet gaan.

ENKELE EVIDENTIES IN VRAAG GESTELD

José Ponce de León Garcia, een verbale, intelligente, humoristische Mexicaanse cursist, die als socioloog een kritisch georiënteerde scholing genoot, stelde een paar overtuigingen in vraag die ik in mijn dagelijkse praktijk zonder veel nadenken toepas en met klem verdedig. Het gesprek zette me aan tot nadenken. Het is niet zo dat mijn standpunten hierdoor van de kaart geveegd zijn. Wel neem ik een aantal opmerkingen mee naar de discussies op school, in de hoop de praktijk beter te laten aansluiten bij de noden en wensen van de cursisten NT2. Ik heb alvast geleerd dat het onontbeerlijk is het oor te luisteren te leggen bij de mensen om wie het uiteindelijk gaat.

Ik was erg onder de indruk van zijn verwijzing naar het feit dat 'taalleren' zoveel meer en moeilijker is dan 'taalleren alleen': ik besepte niet voldoende dat de *psychologische en sociale druk* het leren van een taal zo erg bemoeilijken. Omgekeerd is er natuurlijk ook het feit dat alle frustraties op de taal verhaald kunnen worden: lukt iets niet, dan is het omwille van de taal.

Zijn opmerking over het ondemocratisch karakter van de *gemengde groepen* op school, bracht mij in de war. Op Sité vormt 'diversiteit' één van de belangrijkste uitgangspunten van de schoolvisie. Omwille van het democratische uitgangspunt maken we geen aparte groepen op basis van ras, geslacht, leeftijd... Tot in de late uren werd erover nagedacht hoe het democratisch beginsel te rijmen viel met het aparte aanbod dat Sité inricht voor cursisten die 60-75% halen op de COVAAR-toets, een instaptoets om de 'cognitieve vaardigheden' in kaart te brengen. Omdat een dergelijke score in principe te laag is om in te

De inspanningen van de school moeten in de eerste plaats gericht zijn op het wegwerken van discriminatie in de samenleving.

schrijven in een centrum voor volwassenenonderwijs, wordt per week een extra lesmoment ingericht voor remediëren. Dit aparte aanbod blijft op school ter discussie staan en een aantal leerkrachten is er voorstander van om die groep cursisten mee op te nemen in de gewone klassen, iedereen meer uren te geven, en via diversifiëren elke cursist te bieden wat hij nodig heeft. Met één opmerking doorprijkt José de hele gedachtegang: de inspanningen van de school moeten in de eerste plaats gericht zijn op het wegwerken van discriminatie in de samenleving en men mag dit doel niet voorbijschieten door zich vooral te richten op de afstemming in de klas. Een gedachte die de zoektocht naar een gepaste didactiek voor heterogene groepen niet op de helling zet, maar zeker een nieuw licht op de situatie werpt.

De observatie dat *'correct' taalgebruik de beste toegangspoort is tot werk en integratie*, raakt een even gevoelige snaar als de voorgaande. Op school behoor ik tot de verdedigers van een aanpak die gericht is op 'communicatieve vaardigheden', en stel ik vaak de verdedigers van een aanpak gericht op 'taalcorrectheid' in vraag. En nu bevraagt de kritische socioloog José mijn standpunt. Ik heb zijn argument al gewikt en gewogen en ben er nog niet uit. Het kan toch ook niet zo zijn dat je voor verschillende doelgroepen verschillende doelen moet formuleren? Of toch: tot mijn verbazing pleit José hiervoor.

Als we doorpraten over de evoluties in het taalonderwijs en de discussies die dat teweegbrengt op school, maakt hij duidelijk

dat de *'steen der wijzen'* niet bestaat. De ideale methode bestaat niet: mensen leren op een verschillende wijze, en er moeten verschillende methodes bestaan die op die verschillende behoeftes inspelen. Als er geen verschillen meer bestaan, staat alles stil. Verandering en ontwikkeling komen voort uit de botsing van ideeën. De strijd moet verder gezet worden zonder winnaars en zonder verliezers.

Het gevoel van *'Help, ik verdrink'* bij zeer intensieve cursussen neem ik ook mee naar de praktijk. Er is vraag naar intensieve cursussen en op school zijn we de mening toegedaan dat cursisten ideaal gezien een minimum van 9 uur per week zouden moeten krijgen, om de taal te kunnen leren. Op dit ogenblik loopt er een module van 12 uur. Toch moet er ook op gelet worden dat de cursisten de tijd krijgen om het aanbod te verwerken, de tred bij te houden.

Boeiend vond ik ook de opmerkingen over de structuur van het Nederlands. Als verdediger van de communicatief-functionele en/of taalvaardigheidsdidactiek heb ik me niet verdiept in de vergelijking van de structuur van onze taal met de structuur van een andere taal. De vergelijking van *'Ik weet het niet'* met het Spaanse *'Yo no lo sé'* is interessant, en het is goed te weten hoe zo'n zin de anderstalige in de war brengt. Het leren van een vreemde taal vergt inspanningen waar we niet altijd op bedacht zijn. Ik had nooit gedacht dat de vergelijkende grammatica mij zou kunnen boeien, en toch...

De ideale methode bestaat niet: mensen leren op een verschillende wijze, en er moeten verschillende methodes bestaan die op die verschillende behoeftes inspelen.

Nog een interessante gedachte in het gesprek vond ik de bespiegeling over het belang van taal in een relatie: een bestaand evenwicht kan doorbroken worden door een ongelijke positie in het gebruik van de taal. Toen ik nog op de Provinciale Materialenbank werkte, had ik vaak te maken met leerkrachten die anderstalige kinderen in de klas hadden en aan andersstalige ouders de raad gaven thuis Nederlands te spreken. Ik sprak dit standpunt tegen met het argument dat kinderen geen baat hebben bij het onnauwkeurig gebruik van het Nederlands. Door het verhaal van José leerde ik dat taal in een gezin niet alleen de taalontwikkeling maar ook de onderlinge relaties bepaalt.

Ten slotte is ook de verwijzing naar de curve met hoogte- en dieptepunten die migranten tijdens het integratieproces doorlopen, mij bijgebleven. Migreren is nooit makkelijk, ook al lijkt het in sommige gevallen, zoals dat van José, romantisch, avontuurlijk en aantrekkelijk.

BLIJVEN BOMEN

José Ponce de León Garcia zou zijn ervaringen en inzichten zelf op papier moeten kunnen zetten en in een tijdschrift publiceren. Met publicaties over andere thema's liep het tot nu toe echter niet goed: in het Spaans bereikt hij een heel klein publiek, en in het Nederlands wil het (nog) niet lukken. Naast de pijn die dat voor hem teweegbrengt, maakt het voor ons duidelijk hoeveel capaciteiten van migranten er in onze samenleving verloren gaan.

Dankzij de opdracht nam ik de tijd om grondiger met José van gedachten te wisselen en verschillende facetten van een taalleerproces te ontdekken waar ik niet altijd blijf bij stilstaan. Ik heb genoten van onze gesprekken: ze waren interessant, leuk, boeiend en ik ben er zeker van dat we er nog verder zullen over doorbomen.

*Trees De Muynck
Sité
Van Aerdtsstraat 63
2060 Antwerpen
vasite@belgacom.net*